

Reykjavík, 26. maí 2021

Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneyti
Skúlagötu 4
101 Reykjavík
anr@anr.is

Efni: Umsögn um *Ræktum Ísland! Umræðuskjal um landbúnaðarstefnu fyrir Ísland*

Hinn 5. maí síðastliðinn birti atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið *Ræktum Ísland! Umræðuskjal um landbúnaðarstefnu fyrir Ísland* á samráðsgátt stjórnvalda, Ísland.is. Í umfjöllun um málefnið segir m.a. á samráðsgáttinni og bls. 12 í umræðuskjalinu:

Meginþættir landbúnaðarstefnu framtíðarinnar eru að treysta fæðuöryggi, tryggja matvælaöryggi og sjálfbæra landnýtingu, auka verðmætasköpun og samkeppnishæfni á grundvelli vísinda og nýjustu tækni og stuðla að því að blómlegur landbúnaður þrífist um land allt.

Hér í upphafi er rétt að fagna þeirri viðleitni sem liggur að baki því verkefni að skilgreina landbúnaðarstefnu fyrir Ísland þar sem hugað er að umgjörð um landbúnaðinn í heild. Skilningur SVP – Samtaka verslunar og þjónustu er að umræðuskjalið sé ákveðinn upphafspunktur frekari vinnu og því verði svigrúm veitt til að leyfa efni skjalsins að þroskast. Samtökin fagna þessari nálgun en vilja í þessu samhengi koma eftirfarandi á framfæri.

Almennt

Gróft og á heildina litið má segja að verkefnisstjórn um landbúnaðarstefnu fyrir Ísland hafi fengist við það verkefni að skilgreina landbúnað og hlutverk hans í samfélaginu að nýju með hliðsjón af fyrirliggjandi áskorunum. Sú landbúnaðarstefna sem kristallast í innlendri löggjöf er í grundvallaratriðum komin til ára sinna og orðin æði brotakennd. Skiljanlega ber efni umræðuskjalsins með sér að verkefnisstjórnin hafi í ríkum mæli beint sjónum sínum að þáttum sem gætu gert stöðuna betri en nú er. Því má halda fram að bóndinn sé í forgrunni og tækifæri hans skilgreind annars vegar út frá almannahagsmunum og hins vegar þeim möguleikum sem hann þarf að njóta til að geta starfað við landbúnað. Óhjákvæmilega geta almannahagsmunir og hagsmunir bænda bæði farið vel og illa saman þegar út í einstök atriði er farið.

Að mati SVP er í umræðuskjalinu að finna ýmsa umfjöllun sem samtökin telja eðlilegt að fái ríkt vægi í vinnunni framundan. Þannig telja samtökin t.d. að menntun, nýsköpun, vöruþróun og aðlögun að kröfum markaðarins séu lykilþættir þegar kemur að svigrúmi bænda til auðlindanýtingar, samanber umfjöllun á bls. 7. Þá vilja samtökin benda á að ferðaþjónusta hefur ekki aðeins ríkt samspil við landbúnað eins og fram kemur á bls. 8 heldur einnig verslun og þjónustu, ekki síst á landsbyggðinni, þar sem aukið umfang ferðaþjónustu hefur bætt rekstrargrundvöll verslunar- og þjónustufyrirtækja og þar með stuðlað að aðgengi bænda að nærþjónustu á ýmsum sviðum. Í samræmi við aukna áherslu á samfélagslega ábyrgð í fyrirtækjarekstri telja SVP sjálfbæra nýtingu beiti- og ræktunarlanda stuðla að sátt við umhverfi og neytendur, samanber umfjöllun á bls. 9.

Þegar að lykilþáttum (meginþáttum) landbúnaðarstefnunnar kemur, á bls. 12–16, sakna samtökin þess að ekki sé fjallað um bóndann sem sjálfstæðan atvinnurekanda. Afar jákvætt er að fjallað sé tengsl bænda og neytenda á bls. 15 og 15. kafla enda hefur tilfinning aðildarfyrirtækja SVP verið sú að þegar að vöruþróun og nýsköpun komi sé samtalið ekki nægilegt. Ástæða er til að taka upp eftirfarandi orð sem þar koma fram og eru lykilatriði í huga samtakanna:

Fyrir þróun íslensks landbúnaðar skiptir miklu að litið sé á breytingar á neyslu mynstri sem tækifæri en ekki ógn.

Í umfjölluninni er hugmyndin um bónda sem sjálfstæðan atvinnurekanda ekki nægilega rík. Má gera ráð fyrir því að þar sé því m.a. um að kenna að réttindi og skyldur bænda hafa verið skilgreindar með of þröngum hætti í búvörulögum enda meðal tilgreinds tilgangs þeirra laga að tryggja bændum kjör í samræmi við kjör annarra stétta og jafna kjör milli framleiðenda í hverri búgrein. Undir slíkum kringumstæðum hefur styrkjakerfi landbúnaðar m.a. með tíð og tíma orðið einhæft og það tálmað eðlilegri þróun.

Ástæða er til að fagna tilkomu mælaborðs landbúnaðarins enda hafa SVP kallað eftir ríkari upplýsingum um innlenda og erlenda framleiðslu á innanlandsmarkaði. Rétt er þó að gjalda varhug við að upplýsingar í mælaborðinu verði nýttar til ríkrar markaðsstýringar. Með mælaborðinu er bændum gefið betra tækifæri en ella til að rannsaka markaðinn með nýsköpun og nýtingu tækifæra í huga. Samhliða er innflytjendum gefið færi á að leggja mat á stöðu markaðarins. Bæði bændur og verslunin geta þannig notið góðs af ríkulegri upplýsingagjöf, markaðsaðstæður batnað og gagnkvæmur skilningur aukist.

Fæðuöryggi

Í 2. kafla á bls. 20 er fjallað um fæðuöryggi. Í upphafi kaflans koma fram mikilvæg sannindi sem SVP telja að verði að hafa í huga við áframhaldandi vinnu við stefnuna:

Fæðuöryggi kallar ekki á að íslenska þjóðin sé algjörlega sjálfri sér nóg um matvæla framleiðslu. Yrði algjör sjálfbærni höfð að leiðarljósi kynni það í raun að vinna gegn fæðuöryggi.

Matvælaöryggi

Í 3. kafla á bls. 22 er m.a. lögð fram sú áhersla að laga beri opinbert heilbrigðis- og eftirlitskerfi að nýjum leiðum til verðmætasköpunar án þess að slá af kröfum um matvælaöryggi og tryggja verði að framkvæmd eftirlits í þágu matvælaöryggis sé sambærileg um land allt þannig að ójafnvægi myndist ekki milli aðila eða landshluta.

Undir þessi sjónarmið geta SVP af heilum hug tekið undir.

Landnotkun

Í 4. kafla á bls. 25 er fjallað um landnotkun er þar látin í ljós sú áhersla að samkeppni um land megi ekki verða til þess að landbúnaðarlandi sé fórnað til annarra nota en ræktunar.

Undanfarin ár hefur land m.a. verið nýtt í ferðaþjónustuskyni og þar með orðið til verðmæti sem öðrum kosti hefðu vart skapast. Sú staðreynd leiðir í ljós að ráðstöfun lands til annarra nota en

landbúnaðarnota getur talist réttlæt看leg í efnahagslegu og öðru samfélagslegu samhengi. Verulegar tálmanir við ráðstöfun lands til annarra nota en landbúnaðarnota geta leitt til þeirrar niðurstöðu að meiri hagsmunum verði fórnað fyrir minni. Á bls. 26 er vísað til markmiða jarðalaga sem má skilja sem svo að tilvist landbúnaðar standi þróun byggðar fyrir þrifum. Hafa verður í huga að fjölbreytt atvinnustarfsemi er ekki síður mikilvæg í þessu samhengi eins og dæmin sýna.

Lífrænn landbúnaður

SVÞ eru því sammála að í lífrænum landbúnaði geti falist tækifæri fyrir bændur, samanber umfjöllun í 7. kafla á bls. 33. Umfjöllun um kolefnisjöfnun landbúnaðar á bls. 35–38 er afar gagnleg en benda á að áhuga innlendra neytenda á lífrænum afurðum þarf að glæða. Hugmyndir um mörkun tekna af kolefnisgjaldi til kolefnisjöfnunar þarf augljóslega að ræða í víðara samhengi, m.a. hvað varðar fjármögnun annarra loftslagsaðgerða.

Fyrirkomulag opinbers stuðnings

Í 13. kafla á bls. 53 er að finna grunn að skynsamlegri hugmyndafræði beinna styrkja til landbúnaðar sem þarf þó að ræða nánar og meta út frá ætluðum áhrifum.

Markaðsvernd og samkeppnisumhverfi

Í 14. kafla er fjallað um markaðsvernd og samkeppnisumhverfi og vekur sú umfjöllun hvað helst áhyggjur innan SVÞ. Ekki er hægt að segja að umfjöllunin sé að öllu leyti skýr en með henni virðist ætlunin að ávarpa hagsmuni bænda og afurðastöðva annars vegar og hagsmuni neytenda og verslunarinnar hins vegar. Jafnvægið á milli hagsmunanna er skilgreint á eftirfarandi hátt:

Tollastefna taki mið af alþjóðasamningum þannig að landbúnaðurinn og úrvinnsluiðnaður hans geti staðið traustum fótum en búi þó við aðhald sem tryggi sanngirni gagnvart neytendum.

Samhengi sé milli lagaskilyrða afurðastöðva og vinnslustöðva til hagræðingar og beitingar tolla til verndar innlendum landbúnaði.

Ekki verður betur séð en að með framangreindri umfjöllun sé hagsmunum neytenda stillt upp gagnvart hagsmunum bænda og afurðastöðva þannig að framtíðarviðfangsefnið verði að finna jafnvægi hagsmunanna á milli. Að mati SVÞ byggist þessi mynd á einföldun sem m.a. tekur ekki mið af veruleika sem atvinnurekendur standa almennt frammi fyrir, þ.e. að traust staða og þörf á hagræðingu taka mið af getu þeirra til að bregðast við þróun markaðarins. Í eftirfarandi umfjöllun kaflans er gefið til kynna að leiðin til jafnvægis felist í því að víkja ákvæðum samkeppnislaga til hliðar og stilla tollvernd af þannig að hún minnki samhliða minnkandi samkeppni innanlands. Þar með virðist gefið til kynna að auknar heimildir afurðastöðva til samstarfs sín á milli geti orðið skiptimynt fyrir lægri tollvernd eða öfugt. Trauðla verður séð að með þessum hætti náist jafnvægi í raun. Til að mynda er innflutningur landbúnaðarvara aðeins hluti af innlendri framleiðslu og í sumum tilvikum smávægilegur hluti eða jafnvel engin. Til samanburðar mætti t.d. spyrja hvort meira jafnvægi yrði á markaði flugsamgangna, m.a. með hliðsjón af hagsmunum neytenda, ef innlend flugfélög væru hér sem fæst? Í kaflanum er m.a. bent á stöðu mjólkurframleiðenda í ljósi þess að ákvæðum samkeppnislaga er vikið til hliðar í

71. gr. búvörulaga og endurspeglar umfjöllunin að hún sé aðeins af hinu jákvæða. Í nýlegri skýrslu Deloitte kemur fram að í alþjóðlegum samanburði sé afurðaverð mjólkurframleiðenda hvergi hærra. Er það rétti mælikvarðinn í ljósi hugmyndarinnar um jafnvægi milli hagsmuna bænda og neytenda?

Að mati SVP þarf að endurskoða umfjöllun 14. kafla. Búið er að ramma viðfangsefnið ágætlega inn en áherslur kaflans virðast ekki markhæfar. Að mati samtakanna er það viðfangsefni að rétta stöðu bænda og afurðastöðva af flóknara en svo að það verði gert með þeim hætti sem gefið er til kynna.

Virðingarfyllst,

f.h. SVP – Samtaka verslunar og þjónustu

Benedikt S. Benediktsson
lögfræðingur